

KULTŪRA

MENAS LITERATŪRA MOKSLAS

Bešakniai

Renata Šerelytė praėjusio kultūrinio priedo vedamajame sielojasi dėl kalbos gimtosios. Rašytoja kaip niekas kitas subtiliai jaučia kalbos vertę ir grožį, nes ta pajauta – Dievo dovana jai, juk Viešpaties malonė aplanko kiekvieną, kuris bent kiek stengiasi būti *homo sapiens*. Dabartinis laikas liudija, kad nesistengia. Televizinių popsu ir kompiuterinių žaidimų apsuptyje jau dvejų metų kūdikis tiesia rankutę televizoriaus ar kompiuterio link, nenumaldomai trokšdamas šių instrumentų – kaip Ieva uždraustojo vaisiaus.

„Jeigu pamiršime, kad kalbos reikia mokytis, kad ji yra ištikimiausia ir naudingiausia mūsų proto pagalbininkė, protinga mūsų kunkuliuojančių jausmų ir emocijų cenzorė ir nuosaiki svajonių įkūnytoja, jeigu paliksime jai tik etnografinę funkciją ir galbūt netgi imsime mokytis jos laisvalaikiu, kaip nebūtino, fakultatyvinio dalyko, nes mąstysime ir jausime kita, naujojo mankurto – vartotojo kalba – tada mums ir Antikos lobiai, ir krikščioniškosios Europos vertybės – tuščias garsas“, – graudena Renata „Draugo“ skaitytojus.

Man rodos, pernelyg tiesiogiai ji įvardijo „mankurto“ sąvoką. Mankurtą gal plačiau, ne tik terminijos prasme, reikėtų suvokti. Mankurtizmas turi daug atmainų, atšėšelių, kiekviename krašte jis vis kitoks, kitaip pasireiškiantis, nors, kaip žinome, terminas gimė Azijoje, rašytojo Čingizo Aitmatovo galvoje...

Norėčiau čia pakalbėti apie vieną lietuviško mankurtizmo atmainą. Lietuvišką mankurtą galima prilyginti augalui be šaknų – be tėviškės, tėvynės, valstybės suvokimo. Kam teko pasivaikščioti vėloką rudenį Baltijos pajūriu, tas tikriausiai matė augalų „bangas“ ne vandenyje, o smėlyje, tiksliau – smėlėtoje palvėje. Tos „bangos“, vėjui papūtus, ritasi ir ritasi palve ištikus kilometrus, kol jų nesustabdo kokia nors kopa ar kita kliūtis. Tai muilinės gubojos, virpėdamos skystomis žiedynų vėduoklėmis, pavirtusios į purvinus gniutulus, lekia pavėjui, nežinodamos nei kur, nei kada sustos. Gubojų šaknys tokios silpnos, kad net nesmarkus vėjas jas išrauna ir gainioja pajūriu įvairiomis kryptimis.

Lietuviški jauni mankurčiai yra nelyg tos gubojos, jie nepanašūs į tuos, kurie nori būti „kaip visi“. Kaip visi – tai, jų supratimu, standartas, tai nuobodis, o šiems mankurtams žmogų papjauti, namą padegti, mergaitę išprievartauti teikia didžiausią pasitenkinimą. Laikraščiai ir televizijos pilni tokių vaizdų ir pranešimų iš įvairių Lietuvos vietovių ir nebūtinai didžiųjų miestų. Panašu, kad tie pranešimai, sukrečiantys visuomenę, yra lyg pamokos jaunimėliui, garbinančiam jėgos kultą.

Tarp moksleivijos lyg maras plinta žiauriojo mankurtizmo liga. Ji madinga. Ji patraukli žiauriu elgesiu su silpnesniais už save, palaidu liežuviu, už mokyklos kampo per ilgąsias pertraukas traukiant cigaretę ar svaiginantis narkotikais.

Autobuse, troleibuse, kavinėse, skersgatviuose, kiemuose, kur tik sueina trise ar keliese, išgirsi tokią tarpusavio kalbą (negimtąją), kad net ausys linksta. O klausytis jos esi priverstas, nes niekas nediršta sudrausti nešvankėlius. Vienas žodis lietuviškas, kiti, du trys, rusiški, kurių čia nesinorėtų paviešinti. Rusiški keiksmazodžiai, sakoma, madingi, nes esą stipresni. Esą labiausiai paplitę pasaulyje tarp paauglių. Gal galima būtų suprasti, kodėl tie vežikiški žodelyčiai populiarūs tarp statybinių, kelio darbininkų, elektromonteriu, kurių darbo sąlygos šurkščios, sunkios, reikalaujančios daug fizinės jėgos. Bet jie smagiai išsirita ir iš televizijos panelių lūpų, esą taip pabrėžiamas „fainumas“. Kuo riebesni posakiai, tuo esą šaunesnis pokalbis.

Kartą teko padiskutuoti su visai padoriai atrodančiais vyriukais gimnazistais. „Kodėl jūs rusiškai keikiatės, juk tai bjauru... Norit keiktis, keikitės lietuviškai – tiek daug yra ir lietuviškų keiksmų: gyvatė, velnias, po paraliais, žalia rūta, žalty ir t.t.“. Jie juokiasi: rusiški smagesni...

Rusiški, lenkiški, angliški pipiringi žodžiai ir žodelyčiai yra mūsų jaunimo „fainos“ kalbos išraiška, savotiška mankurtizmo atmaina. Jėga! Kur jau ten mums, miela Renata, svarstyti apie parazitžodžius ar netaisyklingas žodžių jungtis. Viešoji erdvė ar popsinė žurnalistika yra tik uogelės (į istoriją įeis populiariųjų žurnalistų Račo ir Ramanausko-Greitai „stiprūs“ apsikeitimai nuomonėmis, kuriuos per internetą skaitė visa Lietuva). Vaisiai bręsta pakiemiuose, patvoriuose, už mokyklos kampo, ten ugdomi dar viena mankurtų atmaina.

Benas Urbutis

efoto.lt nuotr.

*Iš kur tu keliauji? ką rankoj laikai?
mes esam didžiosios žydrinės vaikai,*

*Iš niekur į niekur, iš ten į čionai,
o tai, ką nešiosi, tai mano sapnai.*

*Jie byra ir trupa ugnies sūkury,
vos žemę palietę... per daug jie žydri,*

*Per tamsūs jie žemei, jinai – per juoda,
per daug svetima... gal tai baigsis? kada?*

*Iš kur man žinoti... einu ir einu,
aš smėlio klausausi, dangaus vandenu,*

*Aš mokausi žemės, padangių kalbos,
galbūt ta kelionė ne taip nusibos.*

*Paimk ir mane... nežinau... man graudu...
taip einam į toli... dabartės jau du.*

Sigitas Geda

SPAUDOS,
RADIJO IR
TELEVIZIJOS
RĖMIMO
FONDAS

Spaudos, radijo ir televizijos rėmimo fondas 2014 metams suteikė 24 000 Lt paramą šeštadieniui „Draugo“ priedui „Kultūra“, projektui „Lietuvos kultūros sklaida ir kultūros paveldo išsaugojimas bei lietuvių puoselėjimas pasaulyje“

Šio šeštadienio Kultūros turinys

1-as psl. Benas Urbutis. Bešakniai • 2-as psl. Aldona Žemaitytė. Paulavos respublika • 3-as psl. Mindaugas Bertaišius. Dingęs miestas • 4-as psl. Laimutė Vasiliauskaitė-Rožukienė. Poetė, teisininkė, literatų globėja, moteris oras, moteris vaikas/ Mindaugas Paknys. Pažaislio vienuolyno statybos ir dekoravimo istorija • 5-as psl. Stasys Goštautas. Užrašai iš Tolminkiemio: „Metai“ ispaniškai • 6-as psl. Renata Šerelytė. Knygų apžvalga • 7-as psl. Dainora Urbonienė. Sibiras vaiko akimis (4) • 8-as psl. Kultūros kronika

Kitame numeryje: Jaunieji muzikai Italijoje ir Lietuvoje • Eglė Perednytė. Kalba vaikui

Paulavos respublika

Aldona Žemaitytė

Laikas geba per keletą amžių paversti griuvėsiais puošniausius rūmus ir prašmatniausius dvarus. Laikas į dulkes sutrina ir didžiūnus turtuolius, ir prasčiokėlius elgetas. Laikas kaip upė per pavasario ledonešį neša užmarštį, tik užmarštį... Žmonių gyvenimų, valstybių klestėjimo užmarštį. Niekas dar nesurado laiko mašinos, galinčios gražinti mus atgal. Bet Aukščiausioji Valia arba Dievas kaip priešnuodį nuo užmaršties žmogui įskiepijo atmintį. O šioji su Jo Didenybe laiku kovoja gana sėkmingai.

Kiek siekia gyvoji atmintis? Kartos, dar gal dviejų kartų gyvenimą. Nelieta amžininkų, ir blėsta prisiminimai net apie išskirtines to laiko asmenybes. Bet buvo ir yra rašytinė atmintis, kuri peržengia šimtmečius ir net tūkstantmečius. Be jos dabar nepažintume nei Senovės Romos, nei graikų kultūros, nei slėpiningų Viduramžių epochos, nei Renesanso ar Švietimo (Apšvietos) laikų.

O kiek mes pažįstame savąjį kraštą, savo Lietuvą nuo pietrytinių iki šiaurvakariųjų pakraščių? Prisipažinkim – mažai. Didieji miestai – taip, jie mums daugiau ar mažiau pažįstami, jų praeitis ir dabartis sukrauta į knygas ir archyvuose glūdinčius rankraščius, į tekstus gausioje anų ar šių dienų periodikoje. Bet mažas Vilniaus krašto plotelis Šalčininkų rajone turi Mažąją Merkinę, kuri nuo senosios LDK laikų istoriniais įvykiais pagarsėjusios dzūkų Merkinės, kur Vilniui buvo suteiktos Magdeburgo teisės, yra nutolusi per šimtą kilometrų.

Mažoji Merkinė – tai buvęs Povilo Ksavero Bžostovskio dvaras, o teritorija aplink jį – buvusio Paulavos respublika. Ką mums kalba šie vardai – Bžostovskis, Merkinė, Paulava? Šiandien tai Tur-

gelių gyvenvietės ant Merkio kranto Šalčininkų rajone teritorija. Graži gyvenvietė, bet kas žino jos dviejų šimtmečių ar dar senesnę istoriją? Net vietiniai gyventojai nustebės, kai paskaitys šiandien čia pristatomą knygą „Povilas Ksaveras Bžostovskis. Paulavos respublika“. Nustebės, nes sužinos, koks istorinis lobis jau du šimtmečius tūno šalia. Sužinos, koks mažas stebuklas LDK teritorijoje gimė prieš du šimtus metų.

Tas stebuklas – Paulavos respublika, o stebukladarys – grafas, Lietuvos Didžiosios Kunigaikštystės raštininkas, LDK referendorius, Vilniaus katedros kanauninkas, Turgelių bažnyčios klebonas Povilas Ksaveras Bžostovskis. Buvusieji jo rūmai Vilniuje, paveldėti iš tėvo Juozapo, LDK raštininko, stovi visai netoli nuo Vilniaus rotušės, Universiteto ir Dominikonų gatvių kampe, kur dabar įrengta Universiteto vaistinė, o vidiniame namo kieme per pirmąjį Lietuvos Nepriklausomybės dešimtmetį jame gyveno ką tik į Lietuvą atvykęs arkivyskupas Audrys Juozas Bačkis ir jo tėvai. Bet svarbiausias P. K. Bžostovskio šviesios dvasios, aštraus proto ir darbščios plunksnos kūrinytis yra Paulavos respublika Turgeliuose.

Betgi grįžtu prie knygos. Jos sudarytoja, viso šio projekto sumanytoja, žurnalistė Aurelija Arlauskienė yra knygos *spiritus movens*. Ji pasitelkė dar dvi išmintingas moteris – istorikę, mokslų daktarę, docentę Ramunę Šmigelskytę-Stukienę, ir pedagogę, Turgelių P. K. Bžostovskio vidurinės mokyklos direktorę bei Bžostovskio kraštotyros muziejaus vedėją Luciją Jurgelevič. Šių trijų autorių trumpas biografijas rasite knygos gale, o aš bandysiu trumpai apžvelgti knygos mokslinę, pažintinę ir estetinę vertę.

Panaudotos literatūros ir šaltinių sąrašas rodo, kaip atsakingai autorės pasižiūrėjo į savo darbą. Iš-

našos liudija, kad buvo naudotasi žymių lietuvių ir lenkų istorikų moksliniais veikalais, taip pat Vilniaus universiteto ir Lietuvos Mokslų akademijos bibliotekų rankraštytais bei Lietuvos valstybės istorijos ir Vilniaus apskrities archyvų dokumentais, Lietuvos dailės muziejuje saugomais dailininkų paveikslais. Knyga kruopščiai parengta, išmaniai sudaryta, stilingai parašyta. O istorinių dokumentų faksimilių, senųjų portretų iliustracijų ir šiandieninių Turgelių gyvenvietės bei buvusio Merkinės dvaro nuotraukų gausa knygą ne tik puošia, bet ir suteikia jai išskirtinę reikšmę meniniu požiūriu. Tai sudarytojos Aurelijos Arlauskienės ir dailininko Romo Dubonio nuopelnas. Knygos viršelis, priešlapiai, skyrių atvartai – išpūdingos panoraminės šią dieną pasiekusių buvusio Merkinės dvaro griuvėsių ir sulaukėjusios gamtos fotografijos. Kolegė Aurelija tikriausiai dešimtis kartų visais metų laikais išvaikščiojo Paulavos respublikos ir dvaro liekanų kampelius, pajusdama praėjusių šimtmečių dvasią ir įamžindama ją raiškiose daugiapasmėse savo nuotraukose. Tą dvasią pajusti pasiseka ne kiekvienam profesionalui. Aurelijos nuotraukos yra lyg epitafija Paulavos dvaro didybei...

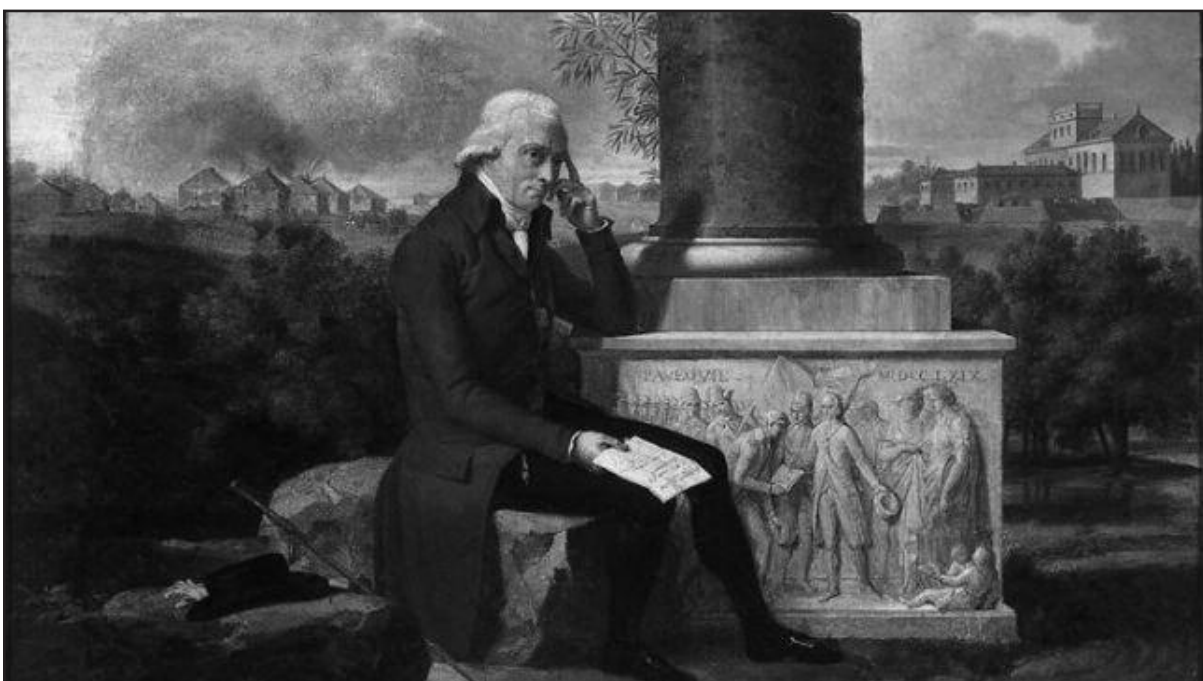
Didelę pažintinę vertę turi ir iš Lietuvos dailės muziejaus bei archyvų gauti LDK, Abiejų Tautų respublikos karalių, didikų portretai, karališkų rūmų ir dvarų iliustracijos, žemėlapiai, rankraščių faksimilės. Prieš skaitytojo akis praplaukia dramatiškas Respublikos saulėlydžio laikotarpis, kurį aprėmina kaimyninių valstybių tarpusavio karai, susitarimai, Respublikos padalijimai, ne tik sunaikinę pačią Respubliką, bet ir surakinę abi tautas okupaciniais pančiais, kurie beveik dviem šimtams metų sustabdė abiejų valstybių – Lietuvos ir Lenkijos – europietišką vystymąsi.

Knyga taip vykusiai sumaketuota, kad kone kiekvienas puslapis papuoštas iliustracija, o tai ne tik labai pagyvina patį veikalą, bet ir palengvina skaitytojui įveikti kupiną informacijos ir analizės tekstą. Istorikė Ramunė Šmigelskytė-Stukienė analizuoja Povilo Ksavero Bžostovskio laikų Respublikos gyvavimo XVIII a. antrąją pusę, paženklintą karaliaus Stanislovo Augusto valdymu, Lenkijos ir Lietuvos didikų ir šviesuomenės pastangomis išsaugoti Abiejų Tautų Respubliką, geopolitiškai išterpusią tarp trijų imperines ambicijas demonstruojančių valstybių. Kariaudamos tarpusavy ir su kaimynais, Rusija, Prūsija ir Austrija sugebėjo palaipsniui atsiplėsti po gabalą Lietuvos Didžiosios kunigaikštystės ir Lenkijos teritorijų. Po pirmojo Respublikos padalijimo 1772 metais, sukrėsti tokio smurto, abiejų tautų, ypač LDK didikai susigriebė, kad pacifistinė karaliaus politika ir bajorų tarpusavio nesutarimai veda tik į susinaikinimą.

Per dvidešimtmetį tarp dviejų padalijimų 1772 ir 1792 metais vyko politinis, ekonominis ir kultūrinis Respublikos pakilimas. Buvo įsteigta bendra Edukacinė komisija, tvarkiusi švietimo reikalus, steigusi akademijas ir parapines mokyklas, leidusi vadovėlius, skatinusi mokslą ir mokymą. 1791 m. gegužės 3 d. Seimas priėmė konstituciją, buvo stiprinama kariuomenė. Pajutusi Abiejų Tautų respublikos stiprėjimą, Rusijos imperatorė Jakaterina II ėmėsi bajorų kiršinimo politikos ir aneksavo dalį Respublikos žemių. Tai inspiravo 1794 m. sukilimą, vadinamą Tado Kosciuškos sukilimu. Sukilimo metu daugiausia heroizmo parodė ne bajorai, kurių dauguma po sukilimo numalšinimo emigravo iš LDK ir Lenkijos, o valstiečiai, kurie žuvo arba buvo represuoti. Jiems nebuvo kur emigruoti iš savo gimtosios žemės. Karo su Rusija sunkioji našta krito būtent ant valstiečių pečių. Tad tik idealizmas švietė jų širdyse ir neišlavintuose protuose. Numalšinusi sukilimą, Rusija galutinai pavergė Lietuvą ir Lenkiją per trečiąjį padalijimą 1795 m. Buvo sunaikinta viskas, ką sukūrė Respublikos didikai ir šviesuomenė.

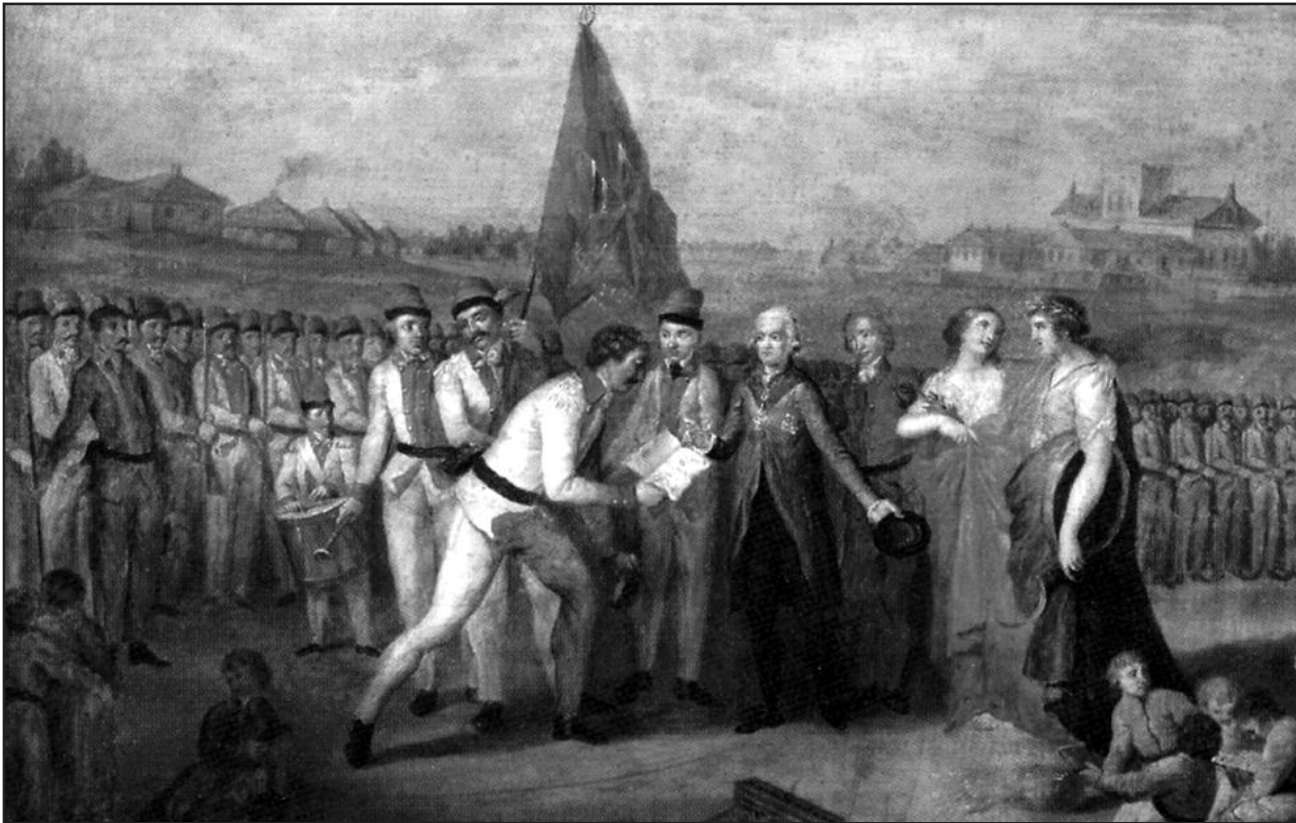
P. K. Bžostovskio žodžiai, kai 1769 m. savo Paulavos valstiečiams jis kūrė nuostatus kaip gyventi, dirbti ir ilsėtis, per jo pamokslus taip ir skambėjo: viską daryti širdimi ir protu. Manau, kad knygos sudarytoja Aurelija, rengdama ir rašydama šią knygą, sau ir iškėlė tokį priesaką – daryti viską širdimi ir protu.

Taigi pereinu prie antrojo skyriaus, kurį rašė dviese: Arlauskienė ir Lucija Jurgelevič. Autorės, pasidalydamos darbais, pasakoja apie Merkinės dvarą ir Turgelius dar nuo XV a. gyvenvietės laikų. Bžostovskis buvo ypatingas žmogus, vienas iš tų re-

Povilas Ksaveras Bžostovskis liūdi dėl Paulavos žlugimo.

Dail. Fransua Ksaveras Fabre

P. K. Bžostovskis suteikia laisvę Paulavos valstiečiams. P. Smuglevičiaus paveikslas, 1795 m.

Atkelta iš 2 psl.

tųjų, kurie praauga (perauga) savo laikmetį.

Trisdešimtmetis jaunuolis, išsilavinęs, dvasingas, raštingas tiek, kad pats rašė ir vertė filosofinius veikalus, suprantantis, kad baudžiamos nuolintas valstietis prilygsta vergui, žengė žingsnį, neturintį precedento jo aplinkoje. Tas žingsnis šokiravo feodalus žemvaldžius ir beveik neturėjo analogų ne tik LDK, bet ir kitose Vidurio Europos šalyse. Jis savo valdomiems valstiečiams panaikino baudžiavą šimtu metų anksčiau negu ji buvo panaikinta aplinkinėse valstybėse, o ypač Rusijoje. „Brangiausieji mano“, – per pamokslus jis kreipdavosi į tamsią, bemokslę, užguitą valstietiją. Ir mokė daryti viską širdimi ir protu, o tai reiškė mylėti Dievą ir savo artimą, vykdyti du pirmuosius Dekalogo įsakymus. 1769 m. išlaisvinęs savo valstiečius, jis leido jiems verstis prekyba ir amatais, vesti sodus, vietoj dūminių pirklių ragino statyti namus su dūmtraukiais, plačiais langais, kokinėmis krosnimis, židiniiais... Negana to, rūpindamasis jų sveikata ir higiena, 1770 m. išspausdino savo knygą „Vaistai Paulavoje gyvenančių žmonių patogumui“, įsteigė parapiinę mokyklą vaikams ir moterims, pasamdė mokyklos daraktorių ir felčerį.

Paulavos respublikos nuostatus, Bžostovskio pasirašytus 1769 m. kovo 10 d., galima skaityti kaip bestselerį, tokią nuostabą jie kelia savo racionalumu ir gailėstingumu. Jie liudija, kad grafas Bžostovskis, Turgelių klebonas, turėjo didelę širdį, įgimtą gailėstingumą, supratingumą, teisingumo jausmą. Nuostatuose iki smulkmenų apgalvota tvarka, kurios privalėjo laikytis laisvieji valstiečiai, kaip jie turi elgtis įvairiose situacijose: apranga, švara, namai, mokymasis, kaimynystė, sodai, laukų trėšimas ir t. t. Lyg tėvas savo vaikams, Bžostovskis vis tobulino savo nuostatus. Jis brendo tarp savo valstiečių kaip valstybininkas.

Žinoma, Paulavos respublika šokiravo aplinkinius dvarininkus. Bžostovskis mažai pasekėjų sulaukė ir Lenkijoje bei kitose Vidurio Europos valstybėse. Bet jį palaikė ir jo įkurtą valstiečių respubliką propagavo Vilniaus universiteto profesoriai, net pats karalius Stanislovas Poniatovskis į juos palankiai žiūrėjo.

Deja, Paulavos respublika gyvavo

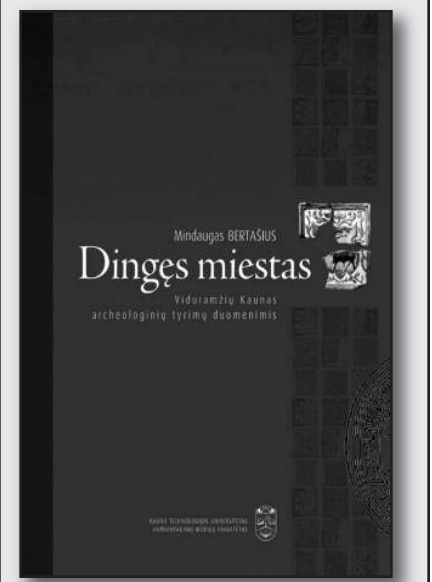
tik 25 metus. Trys padalijimai, kaip minėjau, sunaikino ir Didžiąją Abiejų Tautų respubliką, ir mažąją Paulavą. Pardavęs visą savo turta Lietuvoje, emigravęs į Vokietiją, vėliau į Italiją, po keleto metų Bžostovskis grįžo į Turgelius apraudoti sugriauto savo kūrinio ir palaidotų idėjų. Nusipirkęs Turgeliuose nedidelį namą, jis čia klebonavo. Savo gyvenimą baigė klebonaudamas Rukainiuose, kur mirė 1827 m. Palaidotas Rukainių bažnyčioje, kurią buvo pastatęs savo lėšomis. 1831 m. sukilimo pralaimėjimas kaip viesulas nusiaubė ir Rukainius, bažnyčia buvo paversta cerkve, o Bžostovskio antkapinis paminklas sudaužytas, jo kapas išniekintas ir sulygintas su žeme. Tokia tad yra saktmė apie šviesųjį poną iš Merkinės dvaro, sukūrusį Paulavos respubliką.

Beliaka bent trumpai paminėti Aurelijos Arlauskienės parašytą trečiąją knygos skyrių „Mažosios Merkinės paveldas“. Tai nuoseklus pasakojimas, kaip keitėsi Paulavos dvaro šeiminkai XIX – XX amžių laikotarpiu, kokie pertvarkymai lydėjo tą kaitą iki pat 1940 m., kai dvaras sovietų buvo kone nacionalizuotas. Dvaras buvo apgriautas karo metu, o paskui neprižiūrimas pamažu griuvo, jo teritorijoje išdygo versidės, karvidės, garazai, sandėliai... Vejos, tilteliai, upeliai

apaugo samana ir žole.

Lietuvos nepriklausomybės pradžioje mėginta dvaro liekanas konservuoti, ką įmanoma restauruoti, teritoriją sutvarkyti. Planuota dvarą perduoti Nacionalinei M. Mažvydo bibliotekai, restauruotuose pastatuose įrengti knygų saugykla, skaitytuvai, atstatyti sales... Bibliotekai pritrūko pinigų... Deja, 20 metų dvaro liekanos buvo paliktos likimo valiai. Į jas kėsinosi Turto fondas, tikėtasi dvarą privatizuoti. Pagaliau jis buvo perduotas Šalčininkų savivaldybei, taip išgelbstint jį nuo privatizavimo. Ačiū Šalčininkų rajono merui ir kitiems vadovams, rajono kultūrininkams, kad jie suprato, jog Paulava ir Merkinės dvaras neparduodami. Dvaras jau pradėtas gaivinti, ir, kaip Aurelija savo pratarmėje rašo, susilaukia vis daugiau lankytojų, vis grįžtančių į šią paslaptinę vietą, nes esą čia ir vėjas kitoks, ir debesys kitaip plaukia, ir medžiai šlama taip slėpingai, sekdami saktmę apie praėjusius laikus...

Ši knyga reikalinga ne tik Šalčininkų krašto žmonėms, bet ir visai šiandienos Lietuvai. Ji reikalinga istorikams, politikams, studentams, moksleiviams, nes ji moko, kaip reikia gyventi ir dirbti savo Tėvynėje ir Tėvynėi. Ir kaip ją reikia gerbti. □

Mindaugas Bertašius. „Dingęs miestas. Viduramžių Kaunas archeologinių tyrimų duomenimis“. – Kauno technologijos universitetas, 2014

Naujoje M. Bertašiaus monografijoje (knygą recenzavo prof. Z. Kiaupa ir prof. V. Levandauskas) apibendrinama Kauno archeologinių tyrimų medžiaga, nagrinėjama miesto raida XIV–XVII amžiais, pateikiamos išvados miesto atsiradimo klausimu. Darbe tyrinėjama miesto viduramžiškosios kultūros tradicija, pagrindžiamos kultūrinių reiškinių sąsajos su Baltijos regiono, Hanzos sąjungos miestais, atskleidžiama miesto, ypač reprezentuojančio gotikos laikotarpio tradicijas, ypatybės. Tai pirmas bandymas rašyti miesto istoriją remiantis archeologinių tyrimų duomenimis. Knyga pasitarnaus norintiems pažinti miesto kultūrą ir jos įtaką šiandieninei visuomenei. Leidinys skirtas ir akademinėi bendruomenei (šaltinių analizė, argumentacija), ir platesniam skaitytojų ratui (gausi iliustracinė medžiaga – reiškinių paplitimo žemėlapiai, piešiniai ir nuotraukos – siekiant vizualinio akivaizdumo). Medžiaga skirstoma atskirais temomis, apimančiomis įvairius miesto istorijos, urbanistinės ir architektūrinės raidos, buitines kultūros bei viešųjų reiškinių aspektus.

Kauno apskrities
viešosios bibliotekos informacija

Aurelija Arlauskienė Paulavos dvaro griuvėsių fone.

A. Arlauskienės asmeninio archyvo nuotr.

Poetė, teisininkė, literatų globėja, moteris oras, moteris vaikas

Maltos poetės Simone Inguanez
poezijos vakaras Rašytojų klube
(Vilniuje)

Iš kairės: renginio vedėja Indrė Valantinaitė, Simone Inguanez ir vertėja Agnė Kazlauskaitė.
L. Vasiliauskaitės-Rožukienės nuotr.

Laimutė Vasiliauskaitė-Rožukienė

Už Simone Inguanez apsilankymą turime būti dėkingi Europos komisijos atstovybei Lietuvoje ir Europos komisijos atstovybei Maltoje, ES atstovui Brajenui, kuris nuolat rengia Maltos šiuolaikinių poetų vakarus šalyse, pirmininkaujantiose ES Tarybai. Šis vakaras Lietuvos Rašytojų Sąjungos klubo salėje suteikė galimybę išgirsti maltiečių kalbą – Simone Inguanez eiles skaitė maltietiška. Lietuviškai Simone eiles skaitė šio vakaro vedėja, poetė Indrė Valantinaitė (viešnios eilių vertėjas poetas Julius Keleras į vakarą neatvyko). Poezijos skaitymai dviem kalbom tęsėsi pakaitom su pertraukėlėmis, kurių metu buvo užduodami klausimai lietuvių kalba (su vertimu į anglų kalbą).

Į klausimą, ar teisininkei racionalus mąstymas netrukdo rašyti eiles (juk poetė Maltos universitete yra baigusi teisę), Simone atsakė, kad teisės praktika susijusi su psichoterapija, lingvistika, tiesiog su žmonėmis, kai susiduri akis į akį su įvairiomis konfliktinėmis situacijomis.

Dauguma poetų yra tarsi pakylėti, ne šios žemės atstovai, kaip jai pavyksta išlikti tokiai optimistiškai,

elegantiškai ir prisijaukinti tą kasdienybę? Simone atsakė, kad poetas visų pirma yra tik žmogus. Ji rašo apie gyvenimą, mano, kad poetui svarbu neatsiribot, neatitrūkti nuo realybės. Ji netiki stereotipais, kad poetai turi būti liūdni, linkę į savizudybę. Ji mėgsta stebėti žmones, aplinką, įvykius, tai, kas jai kelia daugiausia klausimų. Ją intriguoja kasdieniai įvairių kultūrų ritualai, jie gali būti labai skirtingi, tačiau žmogaus esmė išlieka ta pati.

Simone neturi savo mėgstamo poeto, juos randa atsitiktinai, jai daro įtakos fragmentai iš įvairių kultūrų, labiausiai tų poetų, kurie rašo apie savo laikmetį. O iš kompozitorių patinka italų baroko meistras Antonijus Vivaldis (1678–1741).

Į klausimą, ar yra produktyvi, viešnia atsakė, kad pats rašymo greitis priklauso nuo situacijos. Ją gali įkvėpti kokia nors konkreti situacija, kuri atrodo savaime suprantama, o iš tiesų taip nėra. Simone nuolat užsirašinėja savo įžvalgas, o vėliau jas paverčia poezijos procesu. Šiuo metu ji augina penkerių metų dukrytę Frederiką, kuri nors kartais ir trukdo darbui, tačiau yra įkvėpimo šaltinis. Simone dirba Maltos kultūros ir menų taryboje, jos specializacija – literatūros menai. Ji konsultuoja menininkus, užsiima jų parama, konkurso būdu padeda jiems surasti žmones,

kurie įgyvendina tas idėjas.

Simone Inguanez gimė ir augo Maltos miesteliuose – Santa Lučijoje ir Bormloje, o šiuo metu gyvena Kalkaroje, Nakzagi (šiaurinėje Maltos salos dalyje). Eiles rašo daugiausia apie praeitį, prisimindama gimtąjį kaimą, savo tapatybę sieja su pietine salos dalimi, visi vaizdiniai susiję su vieta, kur užaugo. (Vakaro dalyviams ant kėdžių buvo padėti spalvoti lankstinukai anglų ir maltiečių kalbomis su nuotraukomis apie Valetą, Maltos sostinę, esančią šiaurės rytuose.)

Simone Inguanez 2005 m. išleido du poezijos rinkinius: „Vanduo, ugnis, žemė ir aš“ ir „Pusiau moteris, pusiau vaikas“. Kalbant apie pirmąjį rinkinį, jo pavadinimą, autorė save tapatina su oru. Poezijos rašymas jai suteikia prasmę, nes oras simbolizuoja gyvenimą, oro ir sielos asimiliaciją. Kalbant apie antrojo rinkinio pavadinimą, Simone labai svarbu neprarasti vidinio ryšio su vaikyste. Kaip jai tai pavyksta? Poezija – labai žaisminga kūrybos forma, o žaidimas susijęs su vaiku. Vienu momentu ji jaučiasi besanti moteris, kitąsyk – vaikas. „Jei tai prarasciau, prarasciau labai svarbią savę dalį, ir kaip rašytoja, ir kaip žmogus“, – sako Simone.

Simone Inguanez 2007 m. dėstė Iowos universitete. Kaip poetė dalyvavo įvairiuose literatūros festivaliuose, poezijos skaitymuose. Kaip komisijos narė dalyvauja Maltos ir įvairiuose tarptautinėse konkursuose (2004 m. – VII kasmetiniame poezijos konkurse

„Voix de la Méditerranée“ Prancūzijoje, 2005 m. – XII Europos ir Viduržemio jūros regiono jaunųjų menininkų bienalėje, 2008 m. – Vengrijos poezijos festivalyje „Europaetica“).

Be maltiečių ir anglų, Simone moka italų, prancūzų kalbas. Kaip vertėja dalyvavo Viduržemio jūros regiono poezijos vertimo dirbtuvėse. Jos eilės išverstos į anglų, prancūzų, arabų, turkų, hebrajų, italų, rusų, vengrų, bulgarų, latvių ir suomių kalbas, skelbtos antologijose, apžvalgose, interneto svetainėse, skaitytos per radiją ir televiziją, pagal jas parašyta dainų. Poetai-vertėjai, kitaip nei vertėjai ne poetai, vienas kitų eiles verčia ne pažodžiui, leidžia vienas kitam versti laisviau, svarbu, kad būtų galutinis produktas, skambesys, idėja.

Viešnia iš saulėtos Maltos Lietuvoje jau antrą kartą – 2012 m. dalyvavo Druskininkų poezijos renginyje. Vakaro pabaigoje ji padėkojo Druskininkų poezijos rudens rengėjui Kornelijui Plateliui už pirmąjį pakvietimą į Lietuvą ir jos poezijos įgarsinimą.

Truputis žinių apie maltiečių kalbą. Kadaise (800 m. pr. m. e. 218 m. pr. m. e.) Maltos salų gyventojai (kaip romėnai ir bizantiečiai) kalbėjo finikiečių kalbos tarpe. 870 m. salos buvo užkariautos arabų, paplito arabų kalbos dialektas, juo buvo kalbama ne tik Maltoje, bet ir Pietų Italijoje, Sicilijoje.

Nukelta į 8 psl.

MINDAUGAS PAKNYS

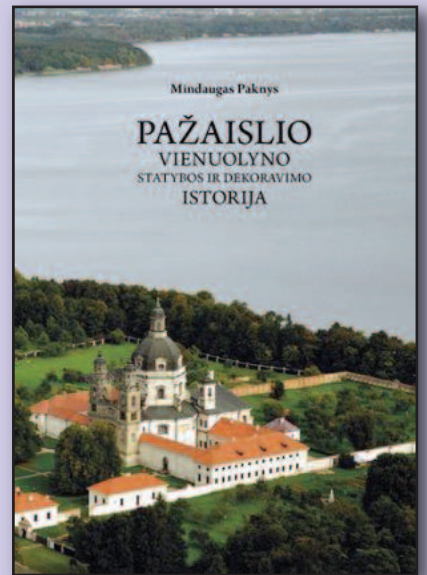
Pažaislio vienuolyno statybos ir dekoravimo istorija.

– Vilnius, Lietuvos kultūros tyrimų institutas, 2013

Knygoje pirmą kartą labai išsamiai pristatoma Pažaislio kamaldulių vienuolyno statybos istorija XVII a. paskutiniame trečdalyje – XVIII a. pradžioje, aptariama kamaldulių vienuolija, jos vienuolynai Lenkijos–Lietuvos kamaldulių provincijoje, mecenatų indėlis į statybas Pažaislyje, menininkų vykdyti darbai. Ypač daug dėmesio skiriama maždaug du dešimtmečius vykdytai puošybai marmuru, kuris buvo plukdomas į Pažaislį vandens keliu nuo marmuro lažyklų prie Krokuvos. Taip pat knygoje yra įvairūs su statybomis susiję rašytiniai šaltiniai 1667–1712 m., jie pateikiami originalo kalbomis (lotynų, italų ir lenkų), pridedant trumpus aprašymus lietuvių kalba.

Pažaislio vienuolynas – vienas geriausiai išlikusių barokinių vienuolynų su puikia italų menininkų statyta Švč. Mergelės Marijos Apsilankymo bažnyčia. Jau nuo XVIII a. nuošaliai stovintį vienuolyną pastebėdavo keliautojai, o XIX a. jis patraukė ir meno istorikų dėmesį. Susidomėjimas Pažaisliu iki šiol ne mažėja, o tik didėja.

Kadaise fundatorius Kristupas Zigmantas Pacas nupirko Pažaislio kaimą, o kitoje Nemuno pusėje, itin vaizdingoje vietoje, ant kalno įkurdino vienuolius kamaldulius. Deja, Pažaislio kaimo nebėra. Jį, kaip ir daugelį kitų Nemuno slėnyje buvusių kaimų, užliejo Kauno marios. Anuomet iš toli pasitikdavęs Nemuno vagą, plačiai apaugęs miškais, šiandien Pažaislio vienuolynas atsідūręs pačioje marių pakrantėje, netekęs dalies savo kalno ir miško lapijos. Tačiau net ir be didžios dalies gamtovaizdžio grožio, jis kaip koks švyturys stovi ir tyliai liudija buvusius vienuolius, užlietus kaimus, išsikėlusius gyventojus ir savo istoriją. Tą istoriją, kurios pradžia ir pasakojama šioje knygoje. □

Užrašai iš Tolminkiemio

300-ųjų K. Donelaičio gimimo metinių proga – „Metai“ ispaniškai

Stasys Goštautas

Kristijonas Donelaitis gimė prieš 300 metų. Beveik prieš du šimtus metų (1818-aisiais) Liudviko Rėzos dėka pirmą kartą buvo išleisti „Metai“. Daug laiko turėjo praeiti, kad suprastume, kokia svarbi buvo ši epinė poema, parašyta hegzametru pagal Hesiodą, Virgilijų ir Horacijų. Nei prieš Donelaitį, nei po jo niekas tokio šedevro neišdrįso sukurti. Pats Donelaitis nemanė, kad „Metai“ – nepaprastas veikalas.

Maždaug prieš penkiasdešimt metų parašiau knygą apie lietuvių kultūrą ispanų kalba, paminėtas ten ir Kristijonas Donelaitis. Man tada buvo bene 18 metų, Lietuvą pažinojau tik iš tėvų pasakojimų ir prisiminimų, panašių į sapnus. Per 8 metus išmokau ispaniškai, baigiau gimnaziją, rašiau į vietinę spaudą, redagavau „Informacion“, Unesco žurnalą ir mokiau pirmokus. Dar mokėjau lenkiškai, lietuviškai, prancūziškai, vokiškai ir rusiškai. Kalbų nereikia mokytis, jomis reikia kalbėti. Taip, būdamas jaunas, išmokau visas kalbas, o paskui, bėgant laikui, visas pamiršau.

Taigi tokiu būdu pirmąsyk susidūriau su Kristijonu Donelaičiu, kurio 300-ąsias gimimo metines minėjome šių metų sausio 1-ąją dieną. Kadangi mokėjau lotyniškai ir graikiškai, teko susipažinti su georgikomis ir epopėja, kurios padėjo suprasti „Metus“. Kolumbijoje būna tik pavasaris ir amžina vasara, tad suprasti, kas yra ruduo ir žiema, sunku ir neretai neaišku. Kam reikia tos žiemos? Pasaulyje turėtų karaliauti vasara.

Rašyti apie šaltį ir ledą, tai, kad galima ant ledo vaikščioti, slidinėti ir čiuožti – tai buvo visiškai nesuprantama ispanų pasauliui. Reikėjo susirasti XVI amžiaus žemėlapius (švedo Olaus Magnus 1539 m.), kad būtų galima įtikinti netikinčius.

Neseniai mane pasiekė vienas „Las estaciones del año“ (Renacimiento, 2013) egzempliorius. K. Donelaičio poema į ispanų kalbą išvertė Vilniaus universiteto ispanų kalbos docentė Carmen Caro Dugo, išsamų įvadą parašė Dainora Pociūtė-Abukevičienė. Knygą puošia Šarūno Leonavičiaus iliustracijos.

Carmen Caro Dugo vertimas – lengvas, suprantamas, gausus mažybinių – malonybinių žodžių (deminutyvų), kurie ispanų kalboje nėra tokie populiarūs kaip lietuvių kalboje. Bet jų yra apščiiai, ir reikia pripažinti, kad jie praturtina ir paįvairina vertimą. Tarp kitko, Carmen yra išvertusi ir šiuolaikinių lietuvių rašytojų, viena iš jų – Renata Šerelytė. („El país de cristal. Un acercamiento a la prosa lituana contemporanea“, 2008).

Kas gali likti iš lietuviško hegzometro ispanų kalboje, sunku pasakyti, nes metrika kitokia ir klasikinis ispaniškas ritmas pritaikytas „Metams“. Kai kur vertimas perdėm orientuotas į žodyną, kuris ne visada atitinka sakinio struktūrą, pvz., „boba“ tikrai nėra „anciana“, „gyvi daiktai“ išversti kaip „criaturitas“. Tokių nesklaidumų nedaug, kruopščiau redaguojant buvo galima to išvengti.

Yra momentų, kai kaimiečių ir

„Metų“ vertėja į ispanų kalbą Carmen Caro Dugo

ponų, ūkininkų ir bažnyčios dialogas tampa toks gyvas, kad tai jau ne vien tik metų, bet visos žmonijos, kuri vasarą dirba ir ruošiasi žiemai, pagerbimas. Gyvenimo ciklas – pradžia ir pabaiga, pavasaris ir ruduo, vasara ir žiema, šiluma ir šaltis – giliai suprastas, Carmen tai perteikia ne tik versdama pavienius žodžius, bet ir išreikšdama mintis poetiškai. Tarp daugybės lietuviškų ir prūsiškų vardų Carmen ispaniškame vertime pasimeta ir surenka keistus, negirdėtus vardus, įdomu, ką ispanai galvoja apie tuos žmones su tokiais egzotiškais vardais? Yra daug eilučių, terminų ir vardų, kurių vertimas – asmeniškasis pasirinkimas, kiekvienas gali daryti savo išvadą. Įdomiai išversti vardai, nesuprantu, kaip Pričkus virto Frico? Vokiečių, prancūzų, šveicarų atėjūnai (naujieji kolonistai) lyginami su vietiniais lietuviais ir prūsais, nors ne visada aišku, kuo jie skiriasi. Galbūt tai Donelaičio XVIII amžiaus patriotizmas – žiūrėti į savus su pagarba.

Trečioji dalis – beveik 900 hegzometro eilučių, skirtų paprastų vestuvių (jeigu vestuvės gali būti paprastos) aprašymui, kur visi kartu valgo, geria, šoka ir dainuoja, su pakviestais ir nepakviestais kaimynais. Labai paprastos ir kupinos meilės vestuvės. Gal vestuviniškai per daug geria ir per daug valgo – poetas šiuo atžvilgiu nebijo pavartoti labai paprastus ir net

grubius žodžius, kurie, skambėdami ispaniškai, tarsi prašosi sušvelnino, atsiprašymo, ir Carmen kartais kukliai įsiterpia.

Jau baigiantis rudeniu Donelaitis grįžta į gyvenimo pradžią krikštynų scena, kurioje prisipažįsta, kad Lietuvoje, kaip ir visame pasaulyje, pavalgę ir išgėrę žmonės mėgsta pasakoti ir klausytis; čia tinka meksikietiškas priežodis „Maistas maitina kūną, pasakojimas pripildo sielą“. Įdomu, kad Donelaitis tai pastebėjo XVIII amžiuje, savo parapijiečių aplinkoje. Autoriui turbūt neužteko laiko ar noro įtalpinti laidotuvių ciklą.

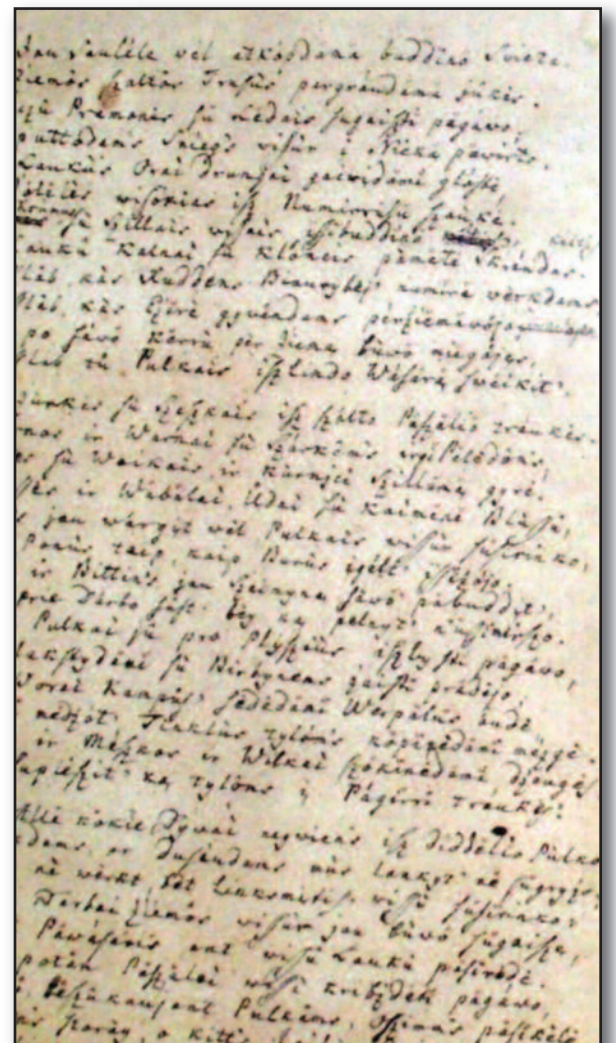
Kuo toliau skaičiau „Metų“ tekstą, tuo labiau man atrodė, kad esu epinės poemos viduryje. „Metai“ – vienintelė lietuviška epinė poema. Epai pasibaigė Graikijoje, Italijoje, Ispanijoje, Prancūzijoje daugiau nei prieš keturis šimtus metų. Vietoje jų

ėmė atsirasti epiniai ir realistiniai romanai. „Metai“ – tai ne tik prūso poema, ir dar hegzametru sukurta. Tai pirmoji ir paskutinė Lietuvos epopėja, kurioje ponai ir valstiečiai turi savo garbingą vietą tarp gyvuliukų ir žvėriukų, paukščių ir bičių. Tai man atvėrė „Metų“ vertimas į ispanų kalbą. Niekada nemaniau, kad Lietuvos gamta gali būti tokia epiška ir skambi.

Įdomu, kad žymiausieji lietuvių genijai buvo ne tik poetai, bet ir muzikai, kitaip sakant, pirmiausia buvo muzikai, o paskui – poetai ir tapytojai. M. K. Čiurlionis ir K. Donelaitis pirmiausia buvo muzikai, nes muzika – visų menų pradžia.

Kuklus „Metų“ išleidimas ispaniškai puikiai papildytas įvadais ir paaikškinimais, kurie reikalingi pritaikant mūsų vienintelę epinę poemą. Jos centre – ne miestas, ne didelių kariuomenių pulkai, o paprasto kaimelio gyvenimas ir rūpesčiai, „una comunidad de campesinos“, kaip rašo vertėja. „Metų“ veikėjai kalba natūraliai, be sentimentalizmo, jie ne tik aprašomi, jiems duota proga pabendrauti, pasikalbėti, parodyti savo tapatybę, ir būtent tai „Metus“ atskleidžia kaip tikrą epopėją. Sunku pasakyti, ar veikėjų diskusijas galima būtų lyginti su bizantiško romano (nuo Heliodoro iki Cervanteso) tradicija, bet jos tikrai gražiai papildys seną ispanų literatūrą.

Šia proga norėtusi pasveikinti buvusį kultūros ministrą dr. Arūną Gelūną, mūsų ispanistę Birutę Ciplijauskaitę ir senąją Vilniaus universitetą, kuris prieš kelis šimtmečius pradėjo bendradarbiauti su Ispanijos jėzuitais. Dar kartą Lietuva prisideda prie bendradarbiavimo su Ispanija. □

K. Donelaičio „Metų“ faksimilė

KNYGŲ APŽVALGA

Renata Šerelytė

Leonardas Gutauskas.

Fragmentai.

– Vilnius, Lietuvos rašytojų sąjungos leidykla, 2013

„Kaip gera rašyti lyjant, kai lašai kaip stiklo karoliukų užuolaida pridengia nušienautą pievą priešais verandos langą (...) Lėtai lyjant žiūrėti į lašų stikliukų užuolaidą ir rašyti baigiamo nugyventi gyvenimo fragmentus...“ (9 psl.).

Ši citata užkliuvo tada, kai pasiklydau uždaramame „Fragmentų“ grožyje, persmelktame maldos ir giesmės intonacijos. Prabangios gyvenimo spalvos, suvoktos ir išreikštos subtilaus dailininko intuicija, kilnus kalbos skambesys, kuriam nekenkia kartais pasitaikantys disonansai (jie skirti tam kilnumui paryškinti), savaip perteiktos bibliinės situacijos ir temos (tarkim, ne sūnaus, o vyro palaidūno sugrįžimas) – visa nutapyta profesionaliai, nerasi prie ko prikibti. Kūrinys atrodo besas kaip didžiulis atminties korys. Ir labai sunku iš to korio ištrūkti – iš uždaros, žiedinės kiekvieno fragmento kompozicijos.

Bet gal tai apgaulingas išpūdis? Gal tiesiog reikia būti ne žiedo viduje, o išorėje? Gal „Fragmentai“ turi ir kitoki, prasmingesnį kūrinio suvokimo raktą?.. Tai suvokti padeda būtent stiklo karoliukų užuolaida. Uždanga, vualis, šydas – tai, kas pridengia objektą, kuris plikai akiai būtų neištveriamas: pernelg bausis arba pernelg gražus. Todėl, skaitant L. Gutausko „Fragmentus“, reikėtų nesusigundyti tokia atviru ir lengvai perprantamu teksto konstravimo būdu, koks yra fragmentas ir nesidžiaugti atrastu simboliu – gyvate, ryjančia savo uodegą (nors pasakotojas mini ją kaip laiko pradžios ir pabaigos simbolį: „žalvarinę gyvatę“ „uraborą“, 96 p.). Šis simbolis ikūnija tuštumą, o stiklo karoliukų užuolaida ne užskliaudžia, suspaudžia žmogiškąjį laiką į „gyvatės zoną“, o (tik) pridengia. Stiklo trapumas šiuo atžvilgiu netgi graudus, jis neturi aštriosios, žeidžiančiosios reikšmės. Galbūt dėl to, kad ikūnija vandenį, kuris kaip fizinis kūnas turi kelis skirtingus pavidalus, liudijančius gyvybę, kuri tirpsta (sniegas), teka (vanduo), už(si)daroma (ledas), išnyksta (rūkas).

Taigi priimant „Fragmentus“ kaip stiklo karoliukų užuolaidą, galima visiškai ramiai žvelgti į jo apimtį – 461 puslapį. Šiuolaikinės užsienio literatūros pavyzdžiai rodo, kad įmanomi netgi tūkstantį puslapių turintys romanai. Taip pat ir romanai, kuriuos galima skaityti iš tos vietos, iš kurios skaitytojas pageidauja: pradžios, pabaigos, vidurio. Šiuo atžvilgiu Gutausko kūrinys tokius romanus lenkia, nes „Fragmentus“ galima skaityti apskritai kur atsiversi. Ir netgi jei tą patį tekstą perskaitysi du ar tris kartus, tai tik į naudą: išryškės visi prabangūs dailininko potėpiai, kaip kad žvelgiant į gerą paveikslą (vien jau „dingęs Vilnius“ ko vertas). O progiesmiu skambanti kiekvieno fragmento intonacija netgi įpirš mintį, kad galbūt turime reikalą su keistomis poetinėmis apeigomis, kuriose intonacijos skambesys, rečiatyvas ir pakartojimas suteikia kuriamam vaizduotės pasauliui tam tikrą formą.

Ir nors kartais gali pasirodyti, kad stiklo karoliukų užuolaida dengia bene tik dūlančius daiktus, kurie kaip žmogiškosios atminties saugotojai iškyla bene visuose Gutausko kūkiniuose (pvz., romane „Daiktai“, 2008), tai apgaulingas išpūdis. Juk atmintis – žmogiška, ne daiktiška, net jeigu žvelgtume į ją kaip į filosofinę kategoriją, kaip į duotybę, į sugebėjimą. Daikto atmintis atveria žmogiškojo laiko paradigmas. Todėl gausybė vandens daiktų (veidrodžių, langų, stiklinių žaislų, vienuolės atnešto dubenėlio vandens kojų žaidimas nusiplauti ir kt.), ikūnijančių gamtos konotacijas (pelynų, voratinklų, debesų pilkumą, vandens hidranto rūdijimą), kūrinyje nepastebimai virsta metalo formomis (geležiniai kapinių vartai ir „grasos namų“ durys, bronzinis Lenino paminklas, ant išnuodytų benzinu avilių okupantų pastatytas sekimo bokštelis, kuriam sugriuvus, lieka amžinas, metalinis jo šešėlis).

Skirtingas metalo ir vandens formas vienija pilka spalva. Tai dailininko drobės pagrindas. Ant jo sutelpa ir aukso siūlais siuvinėti dangiškieji „levai“, ir į „šūdvabalius“ panašūs „grasos namų“ sanitarai. Vienoje dimensijoje, viename laike. Ginami ir ginantys, pažeidžiami ir žeidžiantys, nužmoginti ir sužmoginti. Todėl kartais stiklo karoliukų užuolaidoje atsiveria tarpas, kuriame žybteli tai, kas akiai neištveriamas.

Valentinas Sventickas.

Guriniai.

– Vilnius, Gimtasis žodis, 2013

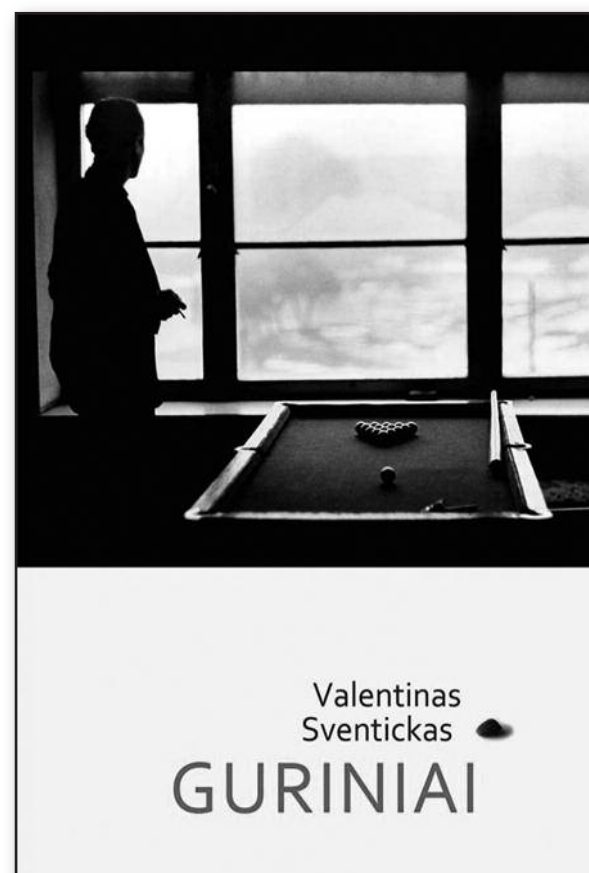
„(...) kritiko guriniai yra visokios nuotrupos. (...) „paraštės“, užrašai, tezės, pastabos eskizai“, – taip savo knyga apibūdina Valentinas Sventickas. Ir nors greta gurinių, pasak autoriaus, yra ir „tekstų, vadintųjų kritikos straipsniais“ (7 p.), kurie neapsiėjo be vienokio ar kitokio „mokslinio instrumentarijaus“, visgi labai įdomūs yra tie eskizai, įvardyti kaip guriniai. Tai, kas trupa, kas gūra, atplyšta, atsiskiria ir tuo pačiu turi savybę jungtis, lipdytis, sukibti. Ne veltui viena iš pagrindinių šio žodžio reikšmių yra duonos trupinys (gurinys), susijęs su žmogaus gyvenimu kaip su duonos valgymu. (Atminty iškart iškyla Romualdo Granausko „Duonos valgytojai“).

Šioje knygoje visko daug: ir politikos, ir kultūros gyvenimo aktualijų, ir įvairių asmenybių paminėjimo, ir leidėjo bei redaktoriaus kasdienių rūpesčių, ir šypsena keliančių reiškinų (tarkim, Maironio jubiliejui skirtas plakatas su klasiko eilėraščiu, kuris dingio, nes, matyt, nepatiko kažkokiam visuomenės ramybės saugotojui). Ir visgi patys įdomiausi guriniai yra tie, kurie susiję su refleksijomis apie kalbą, kūrybą, rašytojų „genetiką“ (Tomas Venclova – „nesutinkantis vaidinti pageidautinų susikuklinimų“, 130 p.), naujas prozos pasakojimo galimybes (M. Pavičiaus, F. O'Brieno ir C. Mc Carthy romanai) ir „sapno poetiką“ (sapnas kaip tekstas, kurį reikia redaguoti).

Kalba kaip objektas ypatingai svarbi. Tai iš tiesų aktualu dabar, kai viešojoje erdvėje tiesiog akyse gimsta puskalbė, nebegirdinti gimtosios kalbos intonacijos, kirčio, priegaidės, ilgojo ir trumpojo balsio, nebeturinti potekstės, nesuvokiamai skurdžios frazeologijos, abstraktus veiksmas žodis „daryti“ labai dažnai pasitelkiamas vietoj konkretaus „sukurti“ (puikus pavyzdys – žodžių junginys „darau projektą“). Tokie „pusiniai“, vienusia reiškiniai labai dažnai reikalauja visaverčio reiškinio statuso.

Taigi ir puskalbė trokšta užkariauti pasaulį. Ir viena iš kritikų priedermių, pareigų (šie abu žodžiai skamba nemaloniai, ypač šiandien, kai, pasak autoriaus, kritikoje „pamokslavimas“ (vertinimas) traktuojamas kaip yda) būtų kūrinio kalbos įvertinimas kaip vienas iš pagrindinių estetinės kūrinio vertės aspektų. Žinoma, jeigu estetinė kūrinio vertė yra svarbesnė už laikiną kūrinio aktualumą ar egzotiškumą. „Yra kalbėjimo „požeminė upė“, ar jos nėra“ (91 p.), „teka“ kalba ar neteka (144 p.) – autorius čia aiškiai nori pasakyti, kad ne su gražbiavimu upelių čiurleniūmu visa tai susiję, o su vandens jėga; geba ji pakelti ir plukdyti savo tekme kūrinio idėją, temas, simbolius, ar nesugeba. Galima suprasti šiuolaikinius kritikus, pasiilgusius naujų pasakojimo galimybių, racionalios minties ir vaizduotės plėtotės – bet galima jų ir nesuprasti, jeigu, atiduodami pirmenybę šiems dalykams, sąmoningai atskiria („pamiršta“) kalbą. Tačiau galbūt ne veltui kalbai suteiktas „požeminės upės“ epitetas. Nematai jos, negirdi, neįbrisi – o ji teka gelmėje, neša idėjas kaip sparnuotas žuvis virš tamsių vandenų.

Recenzijos pateiktos sutrumpintos. *Literatūra ir menas*, 2014 m. sausio 31 d.

SIBIRAS VAIKO AKIMIS

DAINORA URBONIENĖ

Tęsinys. Pradžia 2014 m. sausio 11 d. „Kultūroje“

Laiškai, siuntiniai. Katia

1944 m. pabaigoje – 1945 m. pradžioje pradėjo kalbėti, kad kažkas parašė į Lietuvą ir gavo atsakymą. Mes su mama tuojau išsiuntėme laiškus į Meškalaukį bei Žiliškius. Koks džiaugsmas buvo, kai žmonės, grįžę iš Šipicino, ir mums padavė nedidelį voką. Parašė dėdė Juozas. Perdavė linkėjimų nuo visų. Rašė, kad skaityti atėjo ir tutės, ir dėdės Felikso šeimos. Labai džiaugėsi, kad mes gyvos, užjautė dėl tėvelio ir Aručio mirties, ramino, prašė kaip nors išverti, o jie ruošiasi padėti – atsiųs siuntinį. Gal po savaitės sulaukėme ir daugiau laiškų – iš tėvelio brolio dėdės Jono, mamos brolio Felikso, sesers Paulinos (ji pati rašyti nemokėjo, todėl rašė Jadzytė).

Labai džiaugiausi laiškais, bet vis galvojau ir apie siuntinį – ką galėtų atsiųsti. Kai jį gavome ir atrišome, nepatikėjau savo akimis. Ten buvo du buteliai – viename lydytas sviestas, o kitame medus; radome gabalą lašinių, dešrą ir džiovintų obuolių. Siuntinys buvo iš Šilalės. Atsimenu, mama, žiūrėdama į rūpestingai sudėliotą maistą, apsisverkė ir pasakė: „Mat kaip gražiai Juzė ir Juozas supakavo“. Nežinojome nei mes, nei jie, kad po kelerių metų abu mamos broliai ir tėvelio sesuo su šeimomis taip pat atsidurs Sibire.

Dabar reikėjo pagalvoti, kaip visa tai valgysime, kad ilgiau užtektų, nes tuo metu turėjome tik bulvių. Bet ir jas reikėjo labai taupyti sėklai; valgėme tik tas, kurios likdavo išpjausčius gabaliukus su daigeliais. Duonos turėdavome retai – tai gaudavome, tai ilgai gyvendavome be jos.

Įdomiai valgėme medų ir sviestą. Lydytą sviestą iš butelio jau mokėjome išimti, nes mama kartą jo buvo parnešusi iš Šipicino. Nusidrožėme ploną pagaliuką ir su juo išsitraukdavome. Labai taupu, juk daug nepasiimsi... Dabar tokiu pačiu būdu laižėme ir medų. O lašinius ir dešrytę išmokome pjaustyti plonutėmis riekutėmis. Jas čiulpdavome. Taip būdavo sočiau, burnoje ilgiau skonis likdavo.

Vieno siuntinio negavome. Jadzytė parašė laišką, iš kurio sužinojome, kas jame buvo įdėta. Buvo labai gaila ir pikta. Kažkas pasinaudojo. Mama parašė apie tą dingusį siuntinį, išsiuntė kitą. Sulaukėme dar kelių – iš dėdės Felikso, Žiliškių dėdės Jono.

Didžiausia staigmena buvo, kai dėdė Juozas parašė, kad jis su Feliksu bei teta Paulina sudėjo pinigų ir mums išsiuntė, tik bijo, kad nedingtų kaip tas siuntinys. Tačiau gavome. Mama už juos nusipirko karvę, kurią vadinome Katia. Mat rusai įpratę karves vadinti žmonių vardais.

Įsigijome ją 1944 metų vasarą. Nebuvau įpratusi globoti ir ganyti gyvulių, bet Sibire šito darbo ėmiausi labai noriai, nes žinojau, kad turėdamos pieno, būsime daug sotesnės. Pieno Katia duodavo 2–3 litrus per dieną. Nedaug, bet ir jos išvaizda rodė, kad daugiau iš tokios mažytės karvytės niekaip neišmelši – šiek tiek didesnė už ožką.

Ganiau labai rūpestingai, kešdama uodų spiečius, laksčiau paskui ją nusibrozdindama kojas ir rankas, kai ji įlisdavo kur į krūmus. Bet žinojau, kad vakare gausiu šviežio pieno. Kartais ganydavau drauge su kitais, nes ir daugiau tremtinių buvo nusipirkę karves.

(...) Vieną kartą man užsižipopsojus ar kokias uogas renkant, ji dingo iš akių. Ilgai ieškojau, iki vė-

laus vakaro, bet niekur neradau. Verkdama grįžau namo ir galvojau, ką dabar man mama pasakys. O ji man visai nepriekaištavo dėl pradingusios karvės, tik pasakojo, kaip jaudinosi, ilgai manęs nesulaukusi. Apie tai jau žinojo kaimynės. Kol manęs ieškojo, ramino mama, o kai aš atsiradau ir dejavau dėl prapuolusios Katios, man aiškino, kad Sibiro karvės įpratusios vienos vaikščioti po miškus ir visada sugrįžta namo. Taip ir buvo – rytą ją pamatėme ramiai gulinčią pamiškėje, netoli barakų. (...)

Palikus 82 kvartalą

(...) Taip begyvenant šiame rusiškame kaime, pasklido žinia, kad yra kažkokia komisija, kuri renka vaikus našlaičius ir ketina vežti į Lietuvą. Mama su Liepiene pradėjo svarstyti, ar negalėtume ir mes (aš, Algis ir Danutė) taip pat nueiti registruotis. Iš mūsų trijų vyriausia buvo Danutė. Mamos jai pasakė, kad mus su Algiu nuvestų ir pabandytų išsiaiškinti to vežimo sąlygas. Gal priims ir ją, vyresnę. Pačios mamos negalėjo eiti, nes buvo kalbama, kad priima tik tuos vaikus, kurie neturi nei tėvo, nei motinos.

Ėjome neramūs. Nežinojome nei kas tie žmonės, nei kur jie mus gali nuvežti. Aš ilgai priešinausi, sakiau mamai, kad niekur be jos nevažiuosiu. Priminiau, kaip apgavo atskyrę tėvelį. Mama ir pati sutriko, suabejojo, tačiau paskui vis tiek pasiryžo siųsti pas tuos žmones. Išvedė beveik jėga, veržiančią.

Įėję į trobą, kurioje buvo ta komisija, pamatėme už stalo sėdinčius vyrą ir moterį. Pasisveikino rusiškai. Moteris lietuviškai paklausė, ar mes rusai. „Ne, lietuviai“, – atsakėme visi kartu. Jie nusijuokė ir pasiteiravo, ko mes čia atėjome. Danutė ėmė aiškinti, ką girdėjusi apie našlaičių vežimą į Lietuvą. Vyrškis paklausė, kur mūsų tėveliai. Atsakėme, kad mirę Rešotų lageryje. Apie mamas nieko nekalbėjo, o mes ir neaiškinome, kur jos yra. Kažką pasitarė tarpusavyje, pasakė, kad jau nebūti vietų, nebent po dvejų dienų ateitume į geležinkelio stotį pamėginti, gal pasiseks įsėsti į traukinį. Paaiškino, kur jie lauks. Paklausė, ar turime nors kiek pinigų, maisto. Pasakėme, kad nedaug. Jie patylėjo, paskui užrašė mūsų pavardes; pasiteiravo, ar turime Lietuvoje giminių, kurie parvažiavus į Lietuvą galėtų globoti. Aš pasakiau ir apie Meškalaukį, ir apie Žiliškius. Atsisveikino ir išėjome.

Grįžusi mamai tvirtai pareiškiau, kad niekur nevažiuosiu. Maniau, kad ta komisija tikrai pažadės vežti, o dabar į traukinį reikės lipti slapta, gal ir nepriims. Buvau visai įkalbinėjama. Labai norėjau važiuoti į Lietuvą, per visus tuos metus tik apie tai ir svajojau, tačiau grįžimą visai kitaip išvaizdavau – su mama.

O laiko svarstymams buvo labai mažai, reikėjo ruoštis. Viską tvarkė mama, aš tik žiūrėjau į ją ir galvojau, kaip reikės išsiskirti. Bijojau ne tiek dėl savęs, kiek dėl jos. Visai nebe norėjau važiuoti į Lietuvą, jeigu mamai reikės gyventi Sibire. Ji sakė, kad tikrai grįš, bet aš buvau įsitikinusi, kad skiriamės visam laikui.

Pagaliau atėjo ta diena, kai turėjome eiti į stotį. Išėjome nutaikę laiką, kai namuose nebuvo šeiminkės, nes jai nesakėme apie mano išvažiavimą. Mama žadėjo vėliau pasakyti, kad išvažiavau į Barnaulą mokytis, sugalvojo pasaką apie mano gyvenimą bendrabutyje.

Išvažiavimas buvo toks baugus, kad toje stotyje išidėmėjau tik vieną vaizdą. Danutė mus su Algiu temptė tempia prie traukinio, kur laukia būrelis to-

Tremtinių vaikai prie šunų kinkinio, Tit Arai, 1956 m.

kių kaip mes vaikų ir tie komisijos žmonės. Mūsų mamos, pasilikusios prie tokio pastato kampo, žiūri į mus iš tolo. Aš dar taip noriu atsigręžti, bet bijau, nes mama, apkabinusi mane ir pabučiavusi, prisakė į ją nežiūrėti lyg stotyje jos visai nebūtų. Paskui, kai priėjome prie traukinio ir mums liepė lipti į vagoną, neištverčiau ir pažiūrėjau. Jos su Liepiene ir dar keliomis moterimis tebestovėjo. Mama labai trumpai mostelėjo ranka. Paskui man pasirodė, kad nusišluostė akis...

Pasigirdus garvežio švilpimui, vadovai ragino eiti į vidų. Tuojau pajudėjome. Puoliau prie lango, bet mamos nebemačiau. Mes važiovome į vieną pusę, o ji liko kitoje.

Ilgai sėdėjau apglėbusi savo ryšulėlį ir tylėjau. Paskui pamačiau, kad ir kiti vaikai sėdi tokie pat tylūs, išsigandę. Išgirdau tariant Talmenkos stotelės pavadinimą. Vaikai sušneko, pasakojo vienas kitam, kaip iš čia mus vežė į 82 kvartalą. Prisiminiau Arutį. Neištverčiau ir pravirkau. Verkė daugiau vaikų. Danutė nepriekaištavo, ir jos akyse mačiau ašaras.

Kelionė buvo sunki. Kankino alkis. Maisto duodavo labai mažai, o pačių išidėtas greitai pasibaigė. Mama įdėjo šiek tiek pinigų, tai stotyse du ar tris kartus nusipirkau virtų bulvių. Keletą červoncu pasilikau. Taip liepė mama, kad turėčiau nors kiek Lietuvoje. Be to, susirgau. Pakilo temperatūra, o paskui pradėjo keltis votis ant kaklo. Baisus skausmas. Naktį trumpam užmiegi, bet greitai pašoki ir atsisisėdusi linguoji galva, kad mažiau skaudėtų. Buvau įkurdinta trečiame aukšte. Pradžioje bijojau nukristi, bet paskui pripratau. Tačiau vieną naktį pasijutau gulinti ant žemės. Išgąsdinau vadovus, vaikus, o pačiai buvo gėda, kad esu tokia nevykėlė. Po to nukritimo pratrūko votis. Bėgo pūliai, kraujas. Bet skausmas aprimo, galėjau naktimis miegoti.

Iki Maskvos važiovome apie 3–4 dienas. Čia išlaipino ir nuvežė į vaikų namus. Išmaudė, dezinfekavo drabužius. Atsimenu skanią vakarienę ir švarias lovas. Rytą susodino į sunkvežimį ir nuvežė prie Kremliaus, parodė Maskvą. Vakare išvažiavome į Vilnių.

Įsiminiau rytą, kai vadovai pasakė, kad jau atvažiavome į Lietuvą. Vienoje stotyje sustojus traukiniui, visi išlipome iš vagonų (mus vežė dviem vagonais). Stovėjome kažkur atokiau nuo stoties, ji matėsi tik iš tolo. Kažkokia vyresnio amžiaus mergaitė pasakė, kad reikia pabučiuoti žemę. Nežinau, ar taip darė visi, bet atsimenu, kaip su būriu vaikų peršokome griovį ir atsiklaupę bučiavome žemę. Daugelis verkėme.

Įlipę į vagoną jau nesitraukėme nuo langų – norėjome greičiau pamatyti Vilnių. Pagaliau pasirodė pirmieji namai, paskui platesnės gatvės. Traukinys pradėjo lėčiau važiuoti ir sustojo. Daiktų beveik nieko neturėjau, išskyrus ryšulėlį, kurį per visą kelionę labai saugojau, nes jame buvo vienas kitas drabuželis, mamos įdėti adresai ir tie keli červoncai, kurių neišleidau kelionėje, nors ne kartą taip norėjosi nusipirkti bulvę.

Išėję iš stoties pastato, atsidūrėme aikštėje ir pirmiausia pamatėme didelį Stalino portretą. Ėmėme rodyti pirštais, juoktis. Vadovai apibarė ir liepė eiti prie sunkvežimių, kurie mūsų laukė gatvėje. Sulipome ir išvažiavome. Buvo 1946 metų rugsėjo 29 dienos rytas.

Į Lietuvą sugrįžo 72 vaikai.

Tęsinys kitame numeryje

Dainora Urbonienė. *Sibiras vaiko akimis.* – Panevėžys, UAB „Panevėžio sp.“ 2003.

Kultūros kronika

Sausio 21 d. Lietuvos kultūros centre prie LR ambasados Varšuvoje atidaryta 1863 m. sukilimo 150-ųjų metinių minėjimo renginius užbaigianti paroda „1863 m. sukilimo ženklai Arturo Grottgerio kūrybos cikluose „Polonia“ ir „Lituania“. Lietuvos dailės muziejaus parengtoje parodoje pristatoma 15 abiejų ciklų darbų, kurie aukštos kokybės spauda atspausdinti ant specialių kilnojamų parodos stendų. Baigiant minėti 150-ąsias 1863 m. sukilimo metines Lietuvoje ir Lenkijoje drauge su Lenkijos PEN centru sausio 20 d. Varšuvoje taip pat buvo suorganizuota 1863 m. sukilimui, kaip modernumo ir kultūrinės emancipacijos procesų pradžia, skirta ir didelio dėmesio sulaukusi diskusija, kurioje dalyvavo ir lietuvių istorikas Antanas Kulakauskas.

Sausio 21 d. Lietuvos teatro, televizijos ir kino aktorius Gediminis Girdvainis Nacionaliniame dramos teatre įteiktas Kultūros ministerijos aukščiausias apdovanojimas „Nešk savo šviesą ir tikėk“. Šis apdovanojimas aktorius skirtas už nuopelnus plėtojant teatro meną, ilgametę aktyvią ir reikšmingą meninę veiklą. G. Girdvainis vaidina Rimo Tumino ir kitų režisierių spektakliuose, yra sukūręs daug įsimintinų, ryškių komiškių ir tragikomiškių vaidmenų, tarp jų – Avneris Rozentalis spektaklyje „Nusišypsok mums, Viešpatie“, Luka Lukičius „Revizoriuje“, Čebutykinas spektaklyje „Trys seserys“, Šprichas „Maskarade“ ir kt. Dešimtys vaidmenų G. Girdvainio sukurta lietuviškame kine – garsiuose lietuvių režisierių filmuose „Jausmai“, „Ave vita“, „Herkus Mantas“, „Tadas Blinda“, „Velnio nuotaka“, „Riešutų duona“ ir daugelyje kitų, aktorius vaidino ir didelio populiarumo sulaukusiuose televizijos filmuose ir serialuose.

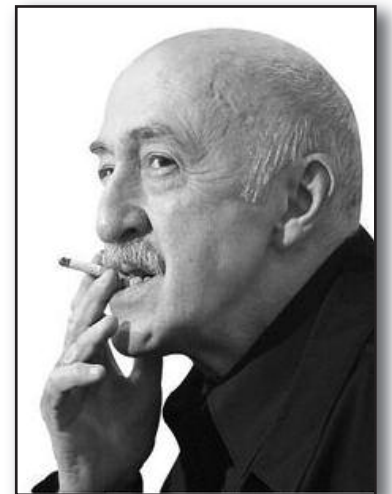

Sausio 21 d. Nacionalinės kultūros ir meno premijos laureato, kompozitoriaus Fausto Latėno kūryba buvo pristatyta Maskvos žiūrovams. Į kūrybos vakarą-koncertą, kuris įvyko Pavlo Slobodkino centro koncertų salėje, susirinko Rusijos kultūros bendruomenė, taip pat Vyriausybės atstovai, diplomatinio korpuso nariai ir lietuvių bendruomenė. Kaip sako pats kompozitorius, sukūręs muziką daugiau nei 300 spektaklių, menas gimsta iš meilės Dievui ir žmogui. Faustas Latėnas yra ne tik produktyviausias šiuolaikinio teatro kompozitorius, bet ir vienas ryškiausių menininkų, garsinančių Lietuvos vardą už jos ribų. Prieš porą metų kompozitoriui Maskvoje buvo įteiktas prestižinis rusų teatro apdovanojimas – tarptautinė Konstantino Stanislavskio premija.

Sausio 23 – vasario 28 d. Klaipėdos kultūrų komunikacijų centre (KKKC) veiks Salvadoro Dali litografijų, keramikos, skulptūros, medalių paroda „Materialusis siurrealizmas“ („Materialization of the Surreal“). Prancūzijoje įsikūrusio fondo „SARL Amiencom“ parengtą kilnojamąją parodą sudaro apie 100 S. Dali darbų, saugomų privačiose kolekcijose. KKKC Parodų rūmuose bus eksponuojamas Dantės Alighierio poemos „Dieviškoji komedija“ iliustracijų ciklas, Italijos vyriausybės užsakymu S. Dali kurtas 1951–1960 m., litografijų ciklas „Dvylika apaštalų, arba Apskritojo stalo riteriai“ (1977 m.), Pedro Antonijaus de Alarcono apysakos „El sombrero de tres picos“ („Trikampė skrybėlė“) ir to paties pavadinimo baleto iliustracijos (1959 m.), Renesanso menininko Benvenuto Cellinio autobiografijos iliustracijos (1945 m.), ilgametei S. Dali sielos draugei – prancūzų dainininkei, aktorei, dailininkei Amandai Lear – dedikuota litografija, sukurta paskutiniu dailininko gyvenimo dešimtmėčiu. Spalvingą grafiką parodoje „Materialusis siurrealizmas“ papildys proginiai medaliai, juvelyrikos dirbiniai ir kt., keraminės lėkštės iš serijų „Žaidimo kortos“, „Las Flores Dalinianas“, „Septyni menai“ S. Dali išradingai dekoruotos pasitelkus siurrealizmo elementus, dailininko sukurtų pašto ženklų ir net vėlyvų etikečių maketai.

Šiomet prancūziško kino festivalis „Žiemos ekranai“ suteikė progą susitikti su tikru kino korifėjumi – Otaru Joseliani. Garbusis svečias Vilniuje lankėsi sausio 23–27 d. ir „Skalvijos“ kino centre žiūrovams pristatė tris savo filmus. Gimtajame Tbilisyje (Gruzija) karjerą pradėjęs, bet vėliau į Prancūziją išvykęs garb. Otaras per gyvenimą žengia elegantiškai bei stengiasi išlikti tikras, sąžiningas sau, savo idėjoms ir pažiūroms. Pagrindinė vertybė režisieriaus kūryboje yra gyvenimas. Gyventi, priimti viską, kas skirta, išlaikyti laisvą dvasią ir skaidrų protą – to ir siekia spalvingi personažai – darbininkai, išsiblaškę menininkai, valkatos ir ministrai.

Simone Inguanez poezijos vakaras

Atkelta iš 4 psl.

Maždaug pusė žodžių yra skoliniai iš italų, siciliečių kalbų, dar 20 proc. iš anglų kalbos. Maltiečių kalbos abėcėlės raidės yra lotyniškos. Maltiečių kalbos dialektai labai skiriasi, tad žmonės iš skirtingų Maltos miestų arba salų gali ir nesusisnekėti.

XV amžiuje parašytas pirmasis žinomas literatūrinis tekstas maltiečių kalba „Il Cantilena“ poema. Labiausiai paveikta romanų kalbų Malta buvo Šv. Jono Jeruzaliečio riterių ordino valdymo laikotarpiu (1530–1798). Tuo metu buvo rašoma lotynų ir italų kalbomis, tačiau žinomi bandymai rašyti maltietiška, pvz., „Bonamico“ poema (1672 m.). 1752 m. pasirodo pirmoji išspausdin-

ta maltiečių kalba knyga „Wizzino“ katekizmas. 1800 m. Malta tapo Didžiosios Britanijos kolonija, tačiau italų kalba liko oficiali, maltiečių šnekamoji. 1764–1829 m. gyvenęs Mikiel Anton Vassalli sudarė maltiečių kalbos žodyną ir aprašė kalbos gramatiką, išvertė į maltiečių kalbą Naujojo Testamento dalį. 1921 m. Malta gavo savivaldos teisę, pagal konstituciją oficialiomis kalbomis tapo italų ir anglų. 1936 m. – maltiečių kalba gavo oficialios kalbos statusą, italų kalba jo neteko. 1964 m., Maltai paskelbus nepriklausomybę, oficialiomis kalbomis liko anglų ir maltiečių. 2004 m. gegužės 1 d., Maltai įstojus į Europos Sąjungą, maltiečių kalba tapo oficialia ES kalba. □